

Työ- ja elinkeinoministeriö
Arbets- och näringsministeriet

Lausunto

1/4

28.4.2021

Eduskunnan työelämä- ja tasa-arvovaliokunta

Viite: Eduskuntakuuleminen 29.4.2021, VN

Asia: E 44/2021 vp Valtioneuvoston selvitys: EU:n vammaisstrategia

TyV lausunto EU:n vammaisstrategian vuosille 2021-2030 työllisyyden osa-alue

Pääasiallinen sisältö: Laadukkaiden ja kestävien työpaikkojen saatavuuden parantaminen

Työllistymisen katsotaan olevan paras tapa turvata taloudellinen itsenäisyys ja sosiaalinen osallisuus. Ero vammaisten henkilöiden ja vammattomien henkilöiden työllisyysasteessa on kuitenkin edelleen korkea. Komissio esittäisi lippulaiva-aloitteena vuonna 2022 vammaisten työmarkkinatulosten parantamista koskevan paketin. Tällä pyritäisiin tekemään yhteistyötä julkisten työvoimapalvelujen eurooppalaisen verkoston, työmarkkinaosapuolten ja vammaisia edustavien järjestöjen kanssa. Komissio esittää jäsenmaille toimia työllistymisen edistämiseksi muun muassa yrittäjyyttä tukemalla ja työvoimapalveluita vahvistamalla.

Vammaisstrategian 2010–2020 arvioinnissa yksilöitiin työllisyys yhdeksi tulevien toimien viidestä poliittisesta prioriteetista. Vammaisten työmarkkinatulosten parantamiseksi komissio tukee edelleen jäsenvaltioita työllisyyden suuntaviivojen täytäntöönpanossa talouspolitiikan eurooppalaisen ohjausjakson kautta, tilastovälineiden kehittämisessä sekä parhaiden käytäntöjen vaihtamisessa sosiaalialan avoimen koordinoitimenetelmän puitteissa.

Vammaisten potentiaalin ja kykyjen käyttöön ottamisesta on etua yksilöiden, talouden ja koko yhteiskunnan yhteenkuuluvuuden kannalta. Yhdenvertaista kohtelua työssä koskevalla EU:n direktiivillä edistetään merkittävästi vammaisten yhdenvertaisia oikeuksia työelämässä, mukaan lukien työpaikan kohtuulliset mukautukset, mutta vammaisten työmarkkinatulosten parantamiseksi tarvitaan lisätoimia.

Jäsenvaltiot voivat hyödyntää vahvistettua nuorisotakuuta tukeakseen vammaisia nuoria. Muita erityishuomiota kaipaavia ryhmiä ovat vammaiset naiset ja henkilöt, joilla on psykososiaalisen toimintakyvyn rajoitteita.

Komissio tukee myös jäsenvaltioiden työllisyyspolitiikkaa edistämällä yhteisötauloutta, jolla tarjotaan palveluja vammaisille, autetaan rakentamaan siltoja vammaisten työllistymiseksi avoimilla työmarkkinoilla ja tarjotaan työllistymismahdollisuuksia. Alan tilanne vaihtelee merkittävästi EU:n sisällä. Julkisia hankintoja koskevassa

EU:n lainsäädännössä säädetään varatuista hankintasopimuksista ja EU:n kilpailulainsäädännössä mahdollistetaan erityinen valtiontuki vammaisten työntekijöiden palkkaamiseen. Näin voidaan tukea jäsenvaltioita muita heikommassa asemassa olevien ryhmien sosiaalisen osallisuuden vahvistamisessa. Jäsenvaltiot kehittävät myös osallistavan yrittäjyyden politiikkaa, joka on kohdennettu aliedustettuina oleviin ryhmiin, kuten naisiin, nuoriin ja maahanmuuttajiin, myös vammaisiin.

Suomen kanta

Vammaisten työllistymisen tukemisessa Suomi kannattaa EU:n vammaisstrategian havaintoja, tavoitteita, komission toimenpiteitä ja jäsenvaltioille tehtyjä esityksiä. Vammaisille ja muille heikommassa työmarkkina-asemassa oleville ryhmille työllisyys voi olla erityisen tärkeää, koska heidän sosiaalinen eristyneisyytensä, leimautumisensa ja taloudellinen taakkansa ovat vakavampia verrattuna vammattomiin tai lähtökohtaisesti paremmassa työmarkkina-asemassa oleviin. Vammaisilla tulee olla mahdollisuus ansaita elantonsa työnteolla sekä olla osallinen työyhteisössä.

Suomen kannassa sivutaan vammaisten henkilöiden, myös vammaisten työttömien heterogeenisuutta, mikä on syytä ottaa huomioon työllistymistä tukevien palvelujen tarjoamisessa sekä toimissa, jotka tukevat työssä pysymistä. Työ- ja elinkeinoministeriö tilastojen mukaan vuonna 2020 oli keskimäärin kuukaudessa noin 33 160 vammaista tai pitkäaikaissairasta työttömää työnhakijaa lomautetut mukaan lukien. Jo pelkästään työttömien työnhakijoiden koulutus- ja ammattitaustan tarkastelu tuo esille erilaisuuden. Työttömistä noin kolmanneksella oli koulutustaan perusasteen koulutus. 4 % oli ylioppilaita tai heillä oli jokin muu keskiasteen yleissivistävä koulutus. 50% oli ammatillinen toisen asteen koulutus ja 13% korkea-asteen koulutus. Työttömistä 40% oli ollut työttömänä vähintään vuoden, mikä kuvaa ryhmän haasteellista työmarkkina-asemaa. Vammaisten työllistymisen ja työllistettävyyden helppoutteen tai vaikeuteen vaikuttavat työkyvyttömyyden syy, työhistoria, ikä, koulutus ja se, kuinka hyvin työkyvyn puutteen mukana tulevat haatat ovat ennakoitavissa. Eri sairaus- ja vammaryhmien edustajilla on omia tyypillisiä haasteitaan, joten yksilöllinen vaihtelu on merkittävää.

Suomi on kannassaan tuonut esille, että vammaisten henkilöiden työllistymisen edistämiseksi tulisi voimakkaammin huomioida työllisyystavoitteiden hierarkkisuus siten, että ensisijaisena tavoitteena on aina työllistyminen avoimille työmarkkinoille. Erityisesti ei-työsuhteinen työskentely tulee selvästi asemoitua palveluksi, jolla pyritään työllistymiseen. Avoimille työmarkkinoille työllistymisessä ja rekrytointien edistämiseksi työnantajalähtöisen lähestymiskulman omaksuminen, unohtamatta vammaisten henkilöiden osaamispotentiaalin esiin tuomista, ovat seikkoja, joihin tulee jatkuvasti kiinnittää huomiota.

Julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta annetun lain (916/2012) mukaa julkista työvoima- ja yrityspalvelua tarjottaessa, kehitettäessä sekä siitä tiedotettaessa on aktiivisesti edistettävä yhdenvertaisuuden toteutumista työmarkkinoilla. Julkisia työvoima- ja yrityspalveluja tarjotaan tasapuolisesti samojen periaatteiden mukaisesti riippumatta henkilöasiakkaan yhdenvertaisuuslain (1325/2014) 8 §:n 1 momentissa tarkoitetuista seikoista.

Kannanotossa on tuotu esille myös olemassa olevat mahdollisuudet mukauttaa työtehtäviä ja työnantajan velvollisuudet kohtuullisiin mukautuksiin. Tämä on tärkeä osa-alue, koska työnantajien riittävät tiedot esteettömyys- ja mukauttamisratkaisuista vaikuttavat asenteisiin vammaisten henkilöiden palkkaamiseksi ja vähentävät syrjintää työmarkkinoilla. Erityistarpeisiin liittyy rakennetun ympäristön esteettö-

myyden lisäksi myös esimerkiksi työajan muokkaaminen yksilöllisen tilanteen mukaan. Osa-aikainen tai kevennetty työ voi tarjota laajemminkin vammaisille henkilöille mahdollisuuksia työn tekemiseen omien voimavarojen mukaisesti.

Strategiassa tuodaan esille myös yhdenvertainen kohtelu työssä. Suomessa asia sisältyy työsopimuslakiin (55/2001) ja yhdenvertaisuuslakiin (1325/2014). Marraskuussa 2020 julkaistussa yhdenvertaisuuslain arviointitutkimuksessa (Niemi ym. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2020:50) on esillä myös vammaisiin kohdistuva syrjintä.

EU:n vammaisstrategiassa vuosille 2021-2030 on omana osa-alueenaan 'Uusien taitojen kehittäminen uusia työpaikkoja varten'. Osaamisen kehittämisen toimet ovat keskeisiä vammaisten työllistymisen edistämässä ja työssä pysymisessä. Tehokkaat koulutusjärjestelmät ovat realistisia mahdollisuuksia myös vammaisille ja muille heikommassa työmarkkina-asemassa oleville ryhmille.

Vammaisten ja pitkäaikaissairaiden asiakkaiden kohdalla on erityisesti olennaista, että palvelutarve tunnistetaan ja pystytään tukemaan aukotonta palvelupolkua. On havaittu, että TE-toimistoissa työskentelevien työkykykoordinaattoreiden asiantuntemusta voidaan käyttää myös muiden toimiston asiantuntijoiden tukena.

Strategian teksteissä tuodaan esille erityinen valtiontuki vammaisten työntekijöiden palkkaamiseen. Suomessa tämä on huomioitu palkkatukisäännöksissä. Vammaisen ja pitkäaikaissairaan työllistämässä palkkatukea voidaan myöntää työnantajalle, vaikka ammatillisessa osaamisessa ei ole puutteita, jos TE-toimisto katsoo palkkatuen olevan tarpeen vammasta tai sairaudesta johtuvan tuottavuuden alenuman kompensoimiseksi. Palkkatuen määrä on enintään 50 prosenttia palkkauskustannuksista ja palkkatukea voidaan myöntää koko työsuhteen ajalle, kuitenkin enintään 24 kuukaudeksi kerrallaan.

Yrittäjyys tarjoaa vammaisille henkilöille mahdollisuuden työelämäosallisuuteen ja tuloihin itsensä työllistämisen kautta. Joissakin tapauksissa vammaisen henkilö voi päätyä yrittäjyyteen työelämäosallisuuden vaihtoehtottomuuden vuoksi ja henkilöt olisivat mieluummin töissä toisen palveluksessa. Suomessa ei ole yhtenäistä tietoa vammaisyrittäjien määrästä, mutta eri tilastojen valossa voidaan arvioida, että yrittäjinä vammaisista toimii tuhansia.

Suomi on tuonut kannassaan esille, että yhteisötalouden edistämisen osalta julkisilla hankinnoilla työllistämisen vauhdittaminen ja yhteiskunnallisen yrittäjyyden edistäminen ovat hallituksen toimia, jolla asiaa edistetään. Komission aikomus julkaista vuonna 2021 yhteisötaloutta koskevan toimintasuunnitelman yhteisötalouden toimintaympäristön parantamiseksi, on tervetullut kansallisen strategian valmistelun näkökulmasta.

Valmistelussa olevassa Suomen yrittäjyysstrategiassa yhtenä osa-alueena on julkisten yrityspalveluiden kehittäminen ja palveluiden asiakaslähtöisyyden lisääminen räätälöimällä nykyistä paremmin palveluita erityisiin tarpeisiin, mukaan lukien vammaisten ja osatyökykyisten yrittäjien erityistarpeet. Tavoitteena on lisätä ao. ryhmienyrittäjyys-, johtamis- ja liiketoimintaosaamista sekä tukea verkostoitumista ja kasvua. Tarkoituksena on myös parantaa yhteiskunnallisten yritysten toimintaedellytyksiä osatyökykyisten ja muiden vaikeassa asemassa olevien työllistämiseksi hallitusohjelman mukaisesti.

Suomi korostaa myös avustavan teknologian ja apuvälineiden merkitystä työllistymisen edellytyksenä. Olisi tärkeää, että niihin liittyvää osaamista olisi myös työllisyyspalveluissa ja työnantajille. Apuvälineiden saatavuuden lisäksi tärkeää on niiden käytön opastus.

Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilarin toimenpiteissä otetaan huomioon toisaalta yhtäläisen mahdollisuudet pääsyssä työmarkkinoille ja toisaalta työoloihin liittyviä toimenpiteitä. Vuonna 2020 neuvoston suositus Suomelle on vahvistaa toimenpiteitä, joilla tuetaan työllisyyttä, ja lujittaa aktiivista työvoimapolitiikkaa

Suomi edistää vammaisten ja osatyökyisten työllistymistä ja työssä pysymistä erityisesti tällä hallituskaudella työkykyohjelman monipuolisin toimenpitein, joita työ- ja elinkeinoministeriö ja sosiaali- ja terveysministeriö tekevät yhteistyössä. Tällä hallituskaudella on ollut mahdollista jatkaa johdonmukaisesti edellisten hallituskausien kehittämistoimista (Osatyökykyiset työssä –ohjelma, OTE-kärkihanke) uuteen vaiheeseen ja uusien kehittämiskohteisiin. Eduskuntaryhmien 5.2.2019 hyväksymä kannanotto, jossa ryhmät sitoutuvat edistämään työikäisten työkykyä ja ehkäisemään työttömyyden pitkittymistä yli hallituskauden, oli tärkeä kehittämisen jatkuvuuden turvaajana.

Jakelu Työelämä ja tasa-arvovaliokunta